

KULTÚRA ÉS ELKÖTELEZETTSÉG A GENERÁCIÓK KÖZTI ÚJ VISZONYOK A HETEVENES ÉVEKBEN (RÉSZLETEK) (Margaret Mead)

FORRÁS: MARGARET MEAD (1978) CULTURE AND COMMITMENT.
THE NEW RELATIONSHIP BETWEEN THE GENERATIONS IN THE 1970S

A GENERÁCIÓS SZAKADÉK MEGSZELÍDÍTÉSE

Az 1960-as években a fiatalok, az új generáció első fiataljai azt hitték, hogy egyik napról a másikra megváltoztathatják a világot. Mint az elektromosság és az elektronika gyermekei, hozzá voltak ahhoz szokva, hogy ha gombokat nyomnak meg, attól rögtön fény is lesz. Ahogy türelmetlen várakozásuk világszerte egyetemek és főiskolák százaiban robbant ki, mi, idősebbek kénytelenek voltunk erőszakos elnyomással és kényszerrel válaszolni. Volt, ahol a hosszú hajú fiatalok nem járhattak iskolába és voltak amerikai városok, ahol az utcán az autósok fenyegetéseinek voltak kitéve. Azok a fiatalok, akik szakállt hordtak, ki lettek toloncolva azokból az országokból, ahová ellátogattak. Megint mások, ha azzal a lehetőséggel néztek szembe, hogy idősebbekkel kell egy területben ülniük, obszcén szavakat rikoltoztak a teljes elutasítás jegyében. Az iskolából kimaradás mindennaposá vált és a nevelőtisztek tehetetlenül tárták szét a kezüket.

Az idősebbek közül néhányan változó mértékű lelkesedéssel és azonosulással üdvözölték ezt az új rendet, néhányan kihirdették az ellenkultúra eljövételét, Amerika megújulását, és úgy öltöztek és beszéltek, mint ahogy a náluk sokkal fiatalabbak. A remény és a félelem uralta ezeket az embereket, ahogy a múlttól való félelem és a tiltakozásuk azonnali eredményeibe vetett remény uralta a gondolataikat megfogalmazó fiatalokat. Most, egy sokkal józanabb visszatekintésben számot vehetünk azzal, hogy mi is történt az 1960-as évek óta, felmérhetjük, hogy mi maradt meg a reményekből és félelmekből, és újabb hosszú pillantást vehetünk a jelenre, még pontosabban ismerve fel, hogy milyen előreláthatatlan is volt a jövő.

Merthogy 1969-ben én is azáltal a hatalmas tapasztalatmennyiség által vezetve írtam, amely létrehozta a Generációs Szakadékot, abból a felismerésből fakadóan, hogy valami elképesztően hatalmas és visszafordíthatatlan dolog történt az egész világgal, ahogy a Föld a mi Földünké vált, az egyetlen otthonunkká és minden ember ezen a bolygón egy önmagával kommunikáló egész része lett. Abban az időben – amely ma már majdnem olyan távolinak tűnik, mint a mesék „hol volt, hol nem volt”-ja – a hallgatóságból mindig megkérdezték: „Nem lesz majd egy újabb Generációs Szakadék, mint ez, ahogy egyre újabb és nagyobb változások zajlanak le a technológiában?”

Kiötöltem egy választ, amely megadta a kellő hangsúlyt: „Ha gyarmatosíthatnánk a Holdat a Földről származó fiatal felnőttekkel és ott olyan gyerekek születnének, akik sohasem látták a Földet, majd valamilyen katasztrófa elpusztítaná a Földet, és így a gyerekek soha nem is láthatnák, a szakadék akkor talán pont ekkora lenne a Földön született és a Holdon született gyerekek között.” Ha a közönség még mindig értetlenkedett, és az emberek fejében az a makacs hit ült meg, hogy az, ami egyszer létezett, mindig is létezni fog, akkor néha azzal ragadtam meg a figyelmüket, hogy azt mondtam: „Amikor mi, akik a szakadék másik oldalán állunk, gyerekek voltunk és bújócskát játszottunk, ötösével számoltunk – „öt, tíz, tizenöt, húsz, huszonöt, harminc” – öt-százig, aztán „Aki bújt, aki nem, megyek!” De a mai gyerekek úgy számolnak, hogy „tíz, kilenc, nyolc, hét, hat”. Ennél a pontnál az amerikai közönség nevetésben tör ki, átélve annak jelentőségét, hogy egy másik világban nőtt fel.

Továbbra is nehéz maradt az emberek számára megérteni azt a generációs szakadékokat, amely átérte az egész világot, a szakadékokat, amely elválasztotta azokat, akik az 1940-es évek közepe előtt nőttek fel és mindazokat, akik azóta. Amikor ez a könyv először jelent meg, dühös kritikusok leveleikben bizonygatták, hogy mennyivel többet tudnak ők, mint a fiatalok, azt gondolván, hogy én tudásról és bölcsességről beszélek a tapasztalatokban meglévő különbség helyett. Az első generációs amerikaiak, akik – miután érzelmileg mélyen elkötelezett amerikaiak lettek – mindig a legkevésbé kritikusak fogadott hazájukkal szemben, büszkén magyarázzák: „Én nem jöttem ki az apámmal, ő nem jött ki az ő apjával és nem hiszem, hogy én jól ki fogok jönni a fiammal, de ebben nincs semmi új”. Francia barátaim – elfeledkezvén arról a lelkesedésről, amely 1968 májusában lett úrrá rajtuk – azt mondják, hogy az első világháború nagyobb szakadékokat hozott létre Franciaországban.

Az 1970-es évek elején úgy tűnt, hogy elhalnak a diákmozgalmak. Azok a felnőttek, akik elhitték, hogy egyik napról a másikra meg lehet változtatni a világot, dühösek és kiábrándultak voltak, mások pedig örvendeztek, mert azt gondolták, hogy sikerült megfutamítani az ellenséget. 1970 nyarán, a kambodzsai meg a Kent és Jackson egyetemeken lezajlott mézárások miatti utolsó dühös ifjonti tiltakozások után az újságok elkezdték a diákaktivizmus végét mint a szellemiség halálát hirdetni. Nem ismerték fel, hogy a Generációs Szakadék egyszerűen már nem esett egybe az egyetemi tanulmányok éveivel.

Ami ekkor történt, az hasonló ahhoz, mint amikor 1945-ben az atombomba először vált tudatunk részévé. Elkezdtük megszeliidíteni a Generációs Szakadékot, semmibe venni a fontosságát és megfosztani jelentésétől, éppen úgy, ahogy huszonöt évvel ezelőtt sikerült semmibe vennünk és megszeliidíteni a bombát. Amikor a bomba híre először rátört a felkészületlen és megdöbben világra, Norman Cousins amerikai szerkesztő és kritikus „Idejétmúlt a modern ember?” címmel írt cikket a Saturday Timesban, teljes mértékben átérzve, hogy új korszak kezdődött el, amelyben az emberi lények éppen olyan idejétmúlttá válhatnak, mint a dinoszauruszok. Mi, akik a múlt eseményeit évszázados lemaradással próbáltuk értelmezni és néven nevezni, majdnem egyik napról a másikra alkottuk meg az „atomkor” elnevezést.

Egy félig kész könyvön dolgoztam azon az 1945-ös nyáron, amikor elért hozzánk Hiroshima híre, és ezzel a civilizáció ismert korszaka lezárult azok számára, akinek volt szemük hozzá, hogy lássanak, és fülük, hogy halljanak. Összetéptem a félig kész kéziratot, tudván, hogy egy szava sem hangzana igaznak ebben az új atomkorban. Izgatott szervezkedés kezdődött, amelyet azok vezettek, akik a legtöbb felelőséget érezték – maguk az atomtudósok. Néhány rövid hétig – amelyet reménykedő proféták hónapokra és évekre toltak ki – a társadalom felelős tagjainak olyan esély volt a kezükben, mint másoknak soha: egy háború nélküli világ megalkotása. Mi, akik társadalomtudományokkal foglalkoztunk, azzal küszködtünk, hogy megtaláljuk az útját annak, hogy értelmezhetővé tegyük a történeteket azoknak, akik továbbra is azt hitték, hogy csupán egy másik és rosszabb háborúról van szó, ami valószínűleg sokkal gyorsabban is ér véget. „Azt sem tudnád, mi történt veled” volt a tipikus optimista reakció Hiroshima első híreire. A különbség annak a lehetősége között, hogy népességének nagy részével együtt elpusztul a Föld nagy része, vagy hogy elpusztul a Föld lakosságának teljes egésze – valószínűleg valamennyi élőlényel együtt nem ért el az emberek tudatáig. Az emberek mély kanyonokról beszéltek Dél-Amerikában, távoli szigetekről és arról, hogy az eszkimók biztonságban vannak a végeláthatatlan sarkvidéken, meg arról, hogy az emberiség kész előlről kezdeni a kulturális evolúciót. Szembe kellett néznünk a teljes pusztulás képtelenségébe vetett hittel, a katonaság és a diplomaták tradicionalizmusával, akik olyan eszméken nevelődtek, amelyek még 1914 előtt fogantak. Ahogy ránk zárult a Vasfüggöny, diadalmaskodott a túlnyerés elmélete – ha nekik annyi bombájuk van, hogy x-szer elpusztítsanak minket, akkor nekünk jóval több kell, hogy elpusztíthassuk őket az x-nek a kétszeresével, háromszorosával vagy négyszeresével.

Amíg tért nyert az elriasztás zord számtana, mi, akik megérteni próbáltuk a történeteket, úgy számoltunk, hogy ha húsz évig nem lesz nukleáris háború, akkor talán megúszhatjuk az egészet. Ezalatt a húsz év alatt azok, akik a bomba árnyában válnak felnőtté, majd megértik mindezt. Még mindig túl fiatalok lennének, túl fiatalok, hogy hatalmi pozícióban legyenek vagy komoly befolyással bírjanak, nem lennének köztük tábornokok, elnökök vagy diktátorok. Ahhoz viszont elég idősök lennének, hogy feltegyék a megfelelő kérdéseket, mint például: „Azután, hogy egy város elpusztul, mi haszna az olyan fegyvereknek, amiket arra terveztek, hogy még többszörösen pusztítsák el?” Ez a várakozás volt az 1960-as évek Generációs Szakadékaának előfutára.

Ám előbb túl kellett jutnunk ezen a húsz éven, és ehhez egy igazán befogadó szellemi légkör kellett. Hogyan érhetjük el, hogy emberek csoportjai felismerjék, hogy mi is az, amit meg akarnak akadályozni, hogy elég élesen ismerjék fel ahhoz, hogy cselekedjenek, de ne annyira élesen, hogy ettől lebénítsa őket a teljes tagadás. Aztán úgy fogalmaztuk meg a kérdést, mint elsősorban annak a nehézsége, hogy hogyan dramatizáljuk azoknak a veszélyeknek a lényegét, amelyekkel szembenézünk ezen a Földön. Úgy találtam, hogy akik az utolsó ítélettől való apokaliptikus félelmeken nőttek fel, azok el tudták fogadni, sőt, még élvezni is tudták egy bűnös világ teljes pusztulásának gondo-

latát. Ám azok, akik oldott környezetben nevelődtek, ahol még mindig láttak utat a mennyország felé, de már nem hittek a pokolban, már nem rendelkeztek erőtartalékkal a végső katasztrófával való szembenézéshez. Olyan időszak volt ez, amikor a gyerekeket elzárták a halál tudata elől, és amikor a temetkezési vállalatok megtagadták a test hamvasztását. A Mária mennybemenetelét hivatalos egyházi dogmának kihirdető pápai dekrétum 1950-ben olyan példaként állt előttünk, amely az emberi test feltámadását és a test halhatatlanságát tagadó eszmével kívánt harcba szállni. A régi békemozgalmak hasonlóan abszolutista elképzeléseket hirdettek arról a napról, amikor az oroszán majd együtt tér aludni a báránnyokkal. Azokra az előadásokra, amelyek vagy a nukleáris hatalmat vitatták meg vagy a Szovjetunióról szóltak, alig ült be valaki.

Az első jelek arra, hogy talán igazunk volt abban, hogy új kérdések fognak felmerülni, az 1950-es évek vége felé érkeztek, amikor a fiatalok elkezdtek panaszkodni a náluk idősebbek elképzeléseire. „Olyan, mintha azt hinnék, hogy megszabadulhatunk a bombától. Nem értik meg, hogy meg kell tanulnunk együtt élni vele.” Amíg az idősebbek ugyanolyan egyszerűnek tekintették az atombomba leszerelését, mint Németország lefegyverzését, vagy mint azt, amikor a Nagyhatalmak lebontották csatahajóikat a harmincas években, amely csak újabb Maginot-vonalak kiépítéséhez vezetett, a fiatalok kezdték felismerni, hogy a bomba létezésének tudata el fog minket kísérni a legtávolabbi előrelátható jövőbe.

A háború az emberiség történetében először olyan vállalkozássá vált, amelyben mindenki mindenét elveszítheti. Ám az embereket létezésünk évezeidein keresztül mindig arra nevelték, hogy elkeserítő túlerővel szálljanak szembe és megtanultunk úgy túlélni, hogy elfelejtsük a fájdalmat, hogy minden esély ellenére reméljünk. Ahogy felnőtt az új generáció, folytatódott a vita az atomfegyverekről, és nem váltak valóra a nukleáris balesetek elkerülhetetlenségét hirdető jóslatok, újabb és újabb előre nem látható esemény tompította félelmünket és így azt a képességünket, hogy megragadjuk az alkalmat arra, hogy a történelemben először megakadályozzuk a háborút.

Megszelídítettük a bombát és megszállottjaivá váltunk a légibázisoknak, ahonnan azok útnak indíthatók és a földalatti „silóknak”, amelyekben az atomfegyverzetű rakétákat biztonságosan tárolták. 1966-ban elveszett egy hidrogénbomba, amikor az amerikai légierő két gépe összeütközött a spanyol partoknál, és így velük süllyedt el egy nagykövet is. Három évvel korábban „forródrótot” hoztak létre Moszkva és Washington között, hogy csökkentsék annak az esélyét, hogy a világot olyan rakéták pusztítsák el, amelyeket automatikusan indítottak útjukra, mert megmagyarázhatatlan jelek tűntek fel egy radar képernyőjén.

Most, a hetvenes években az Egyesült Államok és szövetségesei meg ellenfeleik ahelyett, hogy a világbéke felelősségteljes őrei lennének, mind aktívan részt vesznek a felelőtlen és versenyszerű fegyverkereskedelemben, atomerőművek és fegyverek minősülő nukleáris termékek eladásában. Amíg az atombomba egyértelmű lehetőség volt az elrettentésre és részleges biztosítéka volt az ellenőrzésnek, addig a plutónium elburjánzó kereskedelmi használata olyan megfoghatatlan és kezelhetetlen veszélyt képví-

sel, hogy Nevil Shute brit regényíró rémálmai az 1957-ben megjelent *On the Beach* című regényben újra a végső katasztrófa hihető leírásává válhatnak.

De vajon mi köze lehet a késő hetvenes évek nukleáris veszélyeinek a Generációs Szakadékhoz? Tíz évvel ezelőtt a Generációs Szakadék ugyanolyan tisztán és egyszerűen megfogalmazható volt, mint az atom dilemmája 1945 nyarán. Egy előzmények nélküli helyzet merült fel. Ahogy a világ egy egymással kommunikáló egésszé vált, azoknak az együttes élményei, akik a világháború után nőttek fel, közös élménnyé váltak, és ez különböztette meg őket minden náluk idősebbtől. A főiskolák és az egyetemek valósággal szétrobbantak friss elképzeléseik nyomása alatt. Felfegyverkezve ezzel a frissességgel meg a közös felelősség etikájával és kellőképpen elidegenedve az establishmenttől, annak bármilyen formájától, a háború utáni nemzedék egy megváltozott világot követelt. Ugyanolyan bizonyossággal követelték ezt, ahogyan a háború előtti nemzedék felismerése igényt tartott egy megváltozott világra 1945-ben. Ez a generáció tulajdonképpen annak a húszéves fegyverszünetnek a eredménye volt, amit mi kértünk 1945-ben, amikor az első atomrobbanások örökre megváltoztatták a világot.

A Generációs Szakadék, amely az 1960-as évek közepén megjelent, egyszerre volt egy időben visszafordíthatatlan történelmi és biológiai esemény, amely a korral óhatatlanul öregedő emberi lényekkel esett meg. Egyedülálló esemény volt ez a homo sapiens teljes ismert történelmének hátterében ezen a bolygón és nem várható, hogy valaha is megismétlődik. Egyedülállósága szimultanitásában rejlik. Előző korszakokban is akadtak hasonló jelentőségű események: az élelmiszer konzerválásának feltalálása vagy később az, hogy hogyan gyűjtsünk tüzet hogyan ölünk el magvakat, hogyan rögzítsük írásban a beszédet vagy szervezzük emberek nagy csoportjait egymástól függő nagyvárosi közösségekbe. Később az emberek megtanultak olyan kérdéseket feltenni, amelyekre rendszerbe tagolt, közös megfigyeléssel és tapasztalatból lehetett válaszolni, az ebből fakadó technológiai hatalommal, amelyet a tudomány biztosított számunkra a közlekedés és a kommunikáció terén, az energia feltárásával, az űr felfedezésével és a gyógyászati forradalommal, amely lehetővé tette a népességrobbanást, a férfiak és nők felszabadulását az élethosszig tartó szülői feladatok alól és amely mindkét nem számára jelentősen meghosszabította a várható élettartamot.

Ezeknek a nagyszabású változásoknak a hatása csak lassan nyert teret az emberiség kulturális evolúciója során; évezredekbe került, amíg a köeszközökön végrehajtott kisebb újítások megtettek egy nagyon rövid távolságot. Egy időben egyszerre a Föld népességének csupán kis része volt kitéve a változásoknak, és a népesség egésze sohasem állt egymással kommunikációban. Ötszáz évvel ezelőtt Európa akár el is pusztulhatott volna anélkül, hogy ez a legkisebb hatással lett volna az Újvilág magasrendű civilizációira, amelyek egészen addig biztonságban érezhették magukat, amíg jóval fejlettebb fegyvereikkel meg nem érkeztek a spanyol konkvisztádorok.

Ám az 1940-es évek felfedezéseivel és találmányaival a világ eggyé vált, és minden nép ki lett téve más népek tettei következményének; a világ egyik sarkában kialakult

járvány most már átterjedhet az egészre és már mindannyian ki vagyunk téve a teljes nukleáris katasztrófának.

A hatvanas évek közepén a Generációs Szakadékot mint a lehetőség pillanatát üdvözítve, egy olyan pillanatot, amely ilyen formában soha többé nem fog előfordulni, egy bizonyos értelemben azt a választ ismételttem meg, amelyet a bomba feletti aggodalmunk szült annak idején. Azt hirdettem, hogy a Generációs Szakadék – bármily tragikus is az elzárt idősebb nemzedéknek, és bármely ijesztő volt a fiataloknak, akiknek meglévő példaképek nélkül kellett boldogulniuk – mégis egyedülálló lehetőséget biztosít számunkra ahhoz, hogy új módon nézzünk szembe a változással. Természetesen felismertem, hogy a Szakadékban minden évben új törések fognak jelentkezni a különböző korosztályok között – ahogy az öregek kihalnak, kisgyermekek hadai születnek és felnőttek lesznek azok, akik akkor egyetemeink békéjét háborgatták. Ez azt jelentette – és ez elég világos volt –, hogy évről évre változni fognak az arányok, egészen addig, míg meg nem hal mindenki, aki a negyvenes évek közepe előtt nőtt fel, és akkor ez az egyedülálló szakadék majd eltűnik. Ezalatt az időszak alatt, mielőtt mindez megtörténne, én és sokan mások azt reméltük, hogy kifejleszthetjük a fiatalok és idősek közötti kommunikációnak olyan módjait, amelyek modellé válhatnak a jövő nemzedékei számára. Persze továbbra is óriási változások fognak történni, amelyekhez majd alkalmazkodnunk kell, de azt reméltük, hogy azok a gyerekek, akik már a Generációs Szakadék másik oldalán nőttek fel, olyan megértéssel fognak rendelkezni ezen változásokat illetően, amely mind minőségben, mind mennyiségben különbözik az idősebbektől. Amikor a fiatalok azt kérdezték: „Ugyanannyira elidegenedettek leszünk a gyermekeinktől, mint amennyire távol kerültünk a szüleinktől?” azt válaszoltam: „Nem hiszem. Nem lesz olyan szakadék világszerte, amelybe mindenki egyszerre fog beletartozni. A változás újra csak részletekben fog lezajlani, a világ egyes részein eltérő sebességgel, és a jelenlegi válság alatt mi is eleget tanulhatunk magáról a változásról, hogy képesek legyünk olyan gyerekeket felnevelni, akik igazán készek lesznek a változásra.”

Amikor az emberek azt kérdezték, hogy miféle kommunikációt kéne kialakítanunk a Szakadékon keresztül, és hogy hogyan tartom lehetségesnek annak a megértését, ami a két oldalon elhangzik, két körülményre mutattam rá a saját életemből – azt, ahogyan felneveltek és az antropológia szakterületét, ahol az ember megtanulja, hogyan kell figyelnie a több ezer évnyi technológiai távolságon át. Ekkor ismertem fel, hogy az antropológiai tapasztalatok túlságosan különlegesek ahhoz, hogy a jelen nemzedék döntő többségének segítségére váljanak, hiszen sem ők nem azok, sem gyermekeik nem lesznek antropológusok. Ezért úgy döntöttem, hogy megírom önéletrajzomat, a *Blackberry Wintert*, azt megörökítendő, hogy hogyan lehet úgy gyereket nevelni, azoknak a változásoknak a tudatában, amelyekben elődeink átestek, úgy kezelve a gyereket, mint egy olyan személyt, aki hamarosan hasznos tagjává válik a társadalomnak, ahelyett, hogy úgy bánnánk vele, mint pusztán egy tanulóval, akit egyelőre figyelemre sem kell méltatnunk. Ahogy egy gyerekkori barátom mondta ötven évvel később: „A mi házukban én egy gyerek voltam, a te szüleid házában viszont egy személy voltam.”

A hatvanas évek elsődleges reménye nem az volt, hogy a fiatalok egyik napról a másikra meg fogják változtatni a világot, ahogy ők remélték, hanem annak a szükségessége, hogy őket is befogadjuk, és az ő meglátásaik megváltoztatják a mieinket. Nem lehet a nemzedékek közti hihetetlen mértékű különállásnak olyan hatása, amelyet építő jelleggel használhatnánk fel? Megszabadulhatunk-e attól a meggyőződéstől, hogy ahhoz, hogy megértsünk másokat, a bőrükbe kell bújnunk, amely sokszor a lehető legrosszabb módja annak, hogy megismerjünk másokat? Ahogy elnéztük a fiatalokat világszerte, elképzelhetővé vált megkérdezni: „Lehetséges-e, hogy az az újfajta szolidaritás, amely a megosztott tapasztalatokon alapul, az a szolidaritás, amely sokkal inkább a zenén, mint a szavakon keresztül ér el másokhoz, lesz az alapja a köztük lévő különbségek megértésének is?”

A hatvanas években tanúi lehettünk annak a robbanékony változásnak is, amely annak az elképzelésnek az elfogadásával érkezett, hogy a zsidó-keresztény valláson kívül más meghatározó vallások is léteznek, és hogy a Föld népei közül mind, akiket külsőjük alapján úgynevezett „fajokba” csoportosítunk, képes arra, hogy elsajátítsa és felhasználja azokat a technikákat, amelyeket más fizikai megjelenésű népek találtak fel. Az előítéletek egyre inkább talajukat veszítették. Lehetséges-e az, hogy a Generációs Szakadéknak ezt a megvilágosultságát arra használjuk, hogy még messzebbre menjünk, mint azok a nagy vallási és ideológiai rendszerek, amelyek az ősidők óta végigpörtek a Földön, és hogy alapjává váljon részben megosztott értékek egyre szélesedő kommunikációjának?

Ez volt a hatvanas évek végének reménysége, amely több, egymásnak ellentmondó módon talált kifejezésre. Ezt fejezte ki az a lángoló hit, hogy eltűnik a felelőtlen fogyasztói társadalom. Ez volt az a remény, amely szerint a fiatalok, az ígéretesen tehetséges fiatalok, nemzedékük legjava, meg fogják állítani a kommunista Kína elkerülhetetlen elszürkülését és bürokratizálódását, és ugyanez a remény jelent meg teljesen másképp kifejezve a japán iparosok részéről, amikor a jövő vállalati vezetőit a legelszántabb fiatal lázadók közül toborozták.

Ez a remény volt az egyetemeken, amely azokat a tanárokat élte, akik tudták, hogy mennyire élettelené és alkalmatlanná vált felsőoktatási rendszerünk, ahogy például a professzorok évről évre felolvasták jegyzeteiket, mintha a nyomtatást sohasem találták volna fel. Ez volt azoknak a reménye, akik felismerték, hogy főiskoláink közül mennyi vált börtönné, amelyek csak arra jók, hogy a tizenévesek ne az utcán legyenek, és hogy az általános iskolák olyan helyekké váltak, ahol elnyomják a képzeletet, de ahol a szükséges jártasságokat már nem lehet elsajátítani. Az idősebb nemzedék érettebb tagjai máshogy, de sokszor legalább ilyen élesen ismerték fel azoknak a társadalmaknak a hiányosságait, elégtelenségeit és igazságtalanságait, amelyek düledező, gondolatsejény módon alakultak ki az ipari forradalom során. Láthatták visszatükröződni saját kétségeiket, bizonytalanságukat és elutasítottságukat a fiatalok friss, vádló tekintetében. Így szerte a világon bekövetkezett azoknak az érzékeny, felelősségteljes és aggódó felnőtteknek a furcsa, hirtelen kapitulációja, csakúgy, mint azoknak a dühödt, gyakran

gonosz reakciója, akik úgy érezték, hogy mindannak a lényege rombolódik le a földre, amit valaha is fontosnak tartottak.

A remények és a félelmek egyformán szélsőségesek voltak. Az utójáték hasonlóképpen eltúlzottra sikeredett. Amikor a sajtó 1970 nyarán úgy döntött, hogy az ifjúsági mozgalmaknak vége; ez megint csak nem egy előre kitervelt romboló hadjárat volt, hanem a kiábrándult remények szüleménye, amikor megérkezett a bejelentés a Nixon uralta Fehér Házból, hogy semmi, amit a fiatalság, vagy azok, akik szimpatizáltak törekvéseikkel, tesz vagy mond, a legkisebb mértékben sem befolyásolja az Elnököt. Még azokat a főiskolai igazgatókat sem fogadták Washingtonban, akik osztották a fiatalok reményeit. És az amerikai média elkezdte kihasználni – és tönkretenni – a leginkább hangadó és színes ifjúsági „vezetőket”, akiket abból a mozgalmából ragadtak ki, amely megpróbálta elkerülni a nyilvánvalóan szétforgácsolt vezetés hibáját és létrehozni egy bizonytalan, időleges konszenzust.

De valami más is történt, amit ugyan felfogtunk intellektuálisan, de amelyre semmiféle módon nem voltunk felkészülve gondolkodásunkban. Tudtuk, hogy a Generációs Szakadék minden évben el fog mozdulni és mindig újabb korcsoport kerül majd a másik oldalra. Csak akkor váltak teljesen nyilvánvalóvá a következmények, amikor a generációs szakadék megjelent a háború előtti és utáni nemzedék között, de már nem a diákok, hanem a tanárok között. Az első figyelmeztetés 1970-ben érkezett, amikor sztrájkba kezdtek a tanársegédek, de nem mint diákok az establishment ellen, hanem mint a tanári kar legfiatalabb tagjai. Amíg pár évvel korábban az egész tanári kar a másik oldalon állt, a Szakadék most már a tanári testületen belül húzódott – bármily fiatalok és gyengék is voltak az új nemzedék tagjai.

Ugyanebben az időben a Szakadék megjelent a középiskolákban is, ahol elválasztó vonalat húztak a szegényes kis tanári szobákban, ahol a tanárok összejártak: a gyűlölt vietnami háború alatt a katonai szolgálat alól kibújó, szakállas fiatalok a szoba egyik oldalára kerültek, a hazafias, túlkoros tanárok pedig a másik oldalra. A helyi igazgatói tanácsok mindenki mással együtt – elfelejtve, hogy egy év alatt mindenki egy évet öregszik – rendeleteket hoztak, hogy az iskolák nehogy újra „fiatal tanárokat” alkalmazzanak. A jelszót – „Sose bízz senkiben huszonöt felett!” – sietve kiegészítették arra, hogy „Sose bízz senkiben harminc felett!”. Az „oldalszakállas nemzedék”, akiknek tapasztalatai áthidalták a Szakadékot és akik egyszerre értelmezték és tompították a Szakadék élességét, elkezdtek felvenni azt a viselkedést, amely az új nemzedéket jellemezte – a zenéjüket, az öltözködésüket, a drogjaikat –, és így kövezték ki az utat ahhoz, hogy az idősebbek egyre inkább felöltsék az új nemzedék ismertetőjeleit. Ritkás tincsek kereteztek ráncos arcokat és rikító színű mellények takartak el túl széles derekakat.

A Szakadék feltartóztathatatlanul megjelent az elit iskolákban, majd a szakmai gyakorlat első éveiben is. Azoknak a szervezeteknek, akik mereven elutasították a fiatalok átkozott értelmetlenségeit, azt kellett észrevenniük, hogy azok a fiatalok, akiket azért fogadtak be szívélyesen, mert rövid volt a hajuk, nyakkendőt hordtak, viselkedésük pedig megfelelt a hagyományos elvárásoknak, ugyanazokat az eszméket kezdték el

terjeszteni, amelyeket korábban csakis a hosszú hajjal és a nyakkendőnélküliséggel társítottak. Azoknak a papoknak, akik elutasították a fiatalok szabadelvűségét, rá kellett jönniük, hogy azok a színészek, akik a *Notre Dame zsonglőrje* című misztériumjátékban játszottak, ugyanazok a lázadók voltak, akik egykor az utcasarkon gyülekeztek. Ahogy az Egyesült Államok egyik kampuszáról a másikra utaztam, láthattam, hogy a leginkább és a legkevésbé radikális helyen is ugyanazokon a pontokon tört ki a nevetés.

Azoknak az amerikai gimnazistáknak az első nemzedéke, akik a világ problémáit úgy akarták megoldani, hogy az igazgatói irodákban vagy Washington utcáin tüntettek, elhagyta a kampuszokat. Az idősebb korcsoportokban vált első nemzedékké – jogi, orvosi vagy közgazdasági egyetemeken – elhalványult a konfliktusok intenzitása a kampuszokon. A diákok, akik már nem érezték a változások terhét a vállukon, megszabadultak a behívó és a lelkiismereti döntések problémájától, amikor 1975 áprilisában véget ért a vietnami háború. Ám új és eddig számukra ismeretlen nyomás alá kerültek, ahogy tovább mélyült a gazdaság hanyatlása, és ahogy egyre csökkent a fiatalabb diákok arányszáma. A megszerzhető állások egyre ritkábbá váltak, mivel annyira sokan versenyeztek értük ebből a korosztályból. Nehezebb volt bejutni a jogi vagy az orvosi egyetemekre, mint korábban bármikor. Először tolakodott a felső középosztály gyerekeinek életébe a megélhetésért való küzdelem, pedig korábban szabadon válogathattak a kurzusok között, abban a biztos tudatban, hogy mindig lesz elég pénz.

Így az ország diákjai az 1970-es években újra szembetalálták magukat a tanulás elégtelen és idejétmúlt módszereivel, amelyeket nem is olyan rég még elutasítottak és amelyeket most újra el kellett viselniük. A sürgősségnek az az érzete, amelyet elődeik a hatvanas évek közepén éreztek, teljesen eltűnt. Az aktivisták majdnem ugyanolyan ritkák lettek, amilyen ritkák hagyományosan voltak az amerikai kampuszokon. Az egyetemi életre újra úgy tekintettek, mint a serdülőkor meghosszabbítása, mint a döntések halogatása, vagy ahol mégis döntés születik a pályaválasztásról, ott az egyetemi követelményeknek való elszánt megfelelni vágyás. A világ megváltását, csakúgy, mint az állandó álláskeresését későbbre lehet halasztani – hiszen amint kikerül az ember a jogi egyetemről, dolgozhat szóvivőként vagy egy ingyenes klinikán, ha kikerül az orvosiról. Később az elkötelezettebbek elmehetnek Washingtonba és állást szerezhetnek a Környezetvédelmi Hivatalnál, csatlakozhatnak Ralph Nader keresztes hadjáratahoz, vagy elmehetnek külföldre a Békehadtestnek dolgozni, amely ma már sokkal józanabb és több szaktudást követel. Az újonnan végzetek ugyanannyira nem fognak visszatérni a külvárosokba, mint elődeik. A kampuszok sokkal inkább az ötvenes éveket idézik, de azok a kérdések, amelyek a hatvanas évek kampuszain születtek meg, még mindig velünk vannak.

A hatvanas években úgy táltam, hogy az a felelősségért való kiáltás, amelyet a tizenöt éves Shannon Dickson fogalmazott meg Texasból, kifejezte annak a nemzedéknek az érzelmi feldúltságát, amely először került szembe azzal a világgal, amelynek létrehozásában sosem vett részt. Amikor ennek a könyvnek egy új részét kezdtem el írni, újra megkerestem Shannon Dickson, hogy megtudjam: ahogy ma érez, az hasonló-

képpen jelentősegteljesen fejezi ki ezeknek az idősebb fiataloknak az érzéseit az 1950-es évekből. Shannon ezt írta:

„Tíz évvel ezelőtti fogalmazást irtam arról, hogy nemzedékem nagy része hogyan látta a világot és az ahhoz fűződő kapcsolatát. Akkoriban, ahogy kezdtük egyre jobban látni a tágabb világot, a család és a barátok közösségén túl tudatunkat az az éles ellentét uralta, ahogy érzékeljük a világot és amilyenek éreztük, hogy lennie kéne. Ez a meglátás azt a mély meggyőződést hozta létre bennünk, hogy az élet valamennyi területén jóvá kell tennünk a durva egyenlőtlenségeket, és sohasem szabad elkövetnünk ugyanazokat a rövidlátó hibákat, mint elődeink.

A hatvanas évek végén mély meggyőződéseinkhez naiv türelmetlenség társult, amely abból az »azonnali elégedettséget« biztosító környezetből született, amelyben minket felneveltek, és amely alapján elhittük, hogy egyik napról a másikra meg tudjuk változtatni a világot pusztán azzal, hogy ezt követeljük. Ez az illúzió darabokra hullott, amikor ideáljaink közvetlen konfliktusba kerültek a globális problémák bonyolult interakcióival, csakúgy, mint ahogy közös érzelmeink látványos közzététele csendben átforgalmódott ezeknek az ideáloknak sikeres és elégedett egyéni életre váltásának személyes konfliktusává.

A változás módszertanát meghátrálásra kényszerítették, ám ahogy közelebb kerülünk a kormány, az oktatás és az üzlet központjaihoz, eredeti elkötelezettségeink egyre gazdagabbá és mélyebbé válnak attól a felismeréstől táplálva, hogy mindez egyre gyorsabban játszik a kezünkre, és közelebb jutunk egy új és jobb világ megteremtésének lehetőségéhez. A legnagyobb probléma, amellyel találkozunk, ahogy részeivé válunk a társadalom »elfogadott« szövetének az az, hogy olyan utakra kell lépniük, amelyet a nálunk idősebbek tapostak ki, hogy elérjék a sikernek és elégedettségnek azokat az ideáljait, amelyek merőben mások, mint amelyeket mi keresünk.

Nekünk, az örökséget átvevő nemzedéknek meg kell változtatnunk ezt az utat, és őszintének kell lenniük magukkal és azzal a meggyőződésünkkel szemben, hogy hogyan álljunk a világhoz. Mert ha mi mint egyének megadjuk magunkat a múlt azon elvárásainak, amelyek nem a mieink, akkor lehet, hogy egyedülálló fajként való túlélésünk meglehetősen rövid életű lesz.”

A GENERÁCIÓS SZAKADÉK NEM VÁRT UTÓHATÁSAI

Azok, akik a hatvanas években voltak fiatalok, befolyással voltak a világra, de ez egy sokkal csendesebb, kevésbé folyamatos és sokkal közvettebb befolyás volt, mint ahogy azt a fiatalok és a velük szimpatizáló idősebbek remélték. Amint idősebb fiatalok kerülnek át a Szakadék másik oldalára – fiatal tanárok, orvosok, ügyvédek, politikusok –, a tizenéves fiataloknak már nem kell azt érezniük, hogy csak nekik egyedül kell megváltoztatniuk a világot. Ám ennek a tízéves különbségnek a hatása nem teljesen világos, sem azoknak, akik annak az első nemzedéknek voltak a tagjai, akik először tekintettek friss, megdöbbenéssel arra a világra, amelynek megteremtésében nem volt részük, sem azoknak a diákoknak, akik utánuk jöttek, és akik aggódva kérdezik maguktól, hogy ők most érzéketlenek-e vagy sem. A változás sebessége mindkét generációt ámulatba ejti, és gyorsan látják meg a különbségeket és felejtik el a hasonlóságokat. Azok a nyugati fiatalok, akik ellátogatnak a világ legtávolabbi részeibe, még mindig ugyanazokat a dalokat éneklik, de az olyan nagy találkozók, mint amilyen Woodstock volt 1969-ben, már eltűntek a felnőtt világ ellenséges reakciói hatására.

Ahelyett az egyszerű lineáris láncolat helyett, amelyet követve a Generációs Szakadék előrehalad, szabályosan követve a biológiai öregedést, amíg mindazok, akik a háború előtti oldalon vannak meg nem halnak, óriási komplikációk jelentkeztek. Szülők néztek szembe kiszámíthatatlanul és megmagyarázhatatlanul elidegenedett gyermekekkel, a tanárok úgy érezték, hogy minél jobban tanítanak, annál inkább elutasítják őket; azok pedig, akik arra áldozták az életüket, hogy valami jót hozzanak létre, azoknak a betegeknek, diákoknak, ügyfeleknek vagy egyházközösségi tagoknak az elutasításába ütköztek, akiket olyan önzetlenül szolgáltak. Gyorsan bővültek azoknak a sorai, akik gyűlölettel és félelemmel néztek a fiatalokra és mindenkire, aki fiatalnak látszott, ahogy a TV napról napra a diákaktivisták kis százalékát mutatta, ahogy a rendőrséggel vívják harcukat valahol a világban. Az aktivizmusellenesség több forrásból táplálkozott. Ott voltak az új középosztály tagjainak milliói, akik mindent kemény munkával és megtakarítással értek el, és akik olyan főiskolákra szerették volna küldeni gyerekeiket, ahonnan azok a sikeres, felfelé vezető mobilitáshoz szükséges papírokkal kerülnek majd ki. Ott voltak a rendőrök, akik nem hittek abban, hogy a hölgyek előtt szabad „csúnyán” beszélni, és akiknek most az egyetemista lányok egyáltalán nem hölgyeszerű provokációival kellett szembenézniük azokban az iskolákban, ahová lányukat szerették volna küldeni. Ott voltak azok a vállalati középvezetők, akik elérték lehetőségeik felső határát, és a pusztá tehetetlenség tartotta fent őket, és akiket fokozatosan váltott fel a számítertechnológia, amelyhez a fiatalok igazán értettek. Ott voltak a farmerek, akiknek letiporták a vetését a fesztiválokon, és akik olyan, kommunákban élő fiatal városiakkal találták szembe magukat, akik nem gondozták az istállóban csüdig sárban álló állataikat. Ott voltak a keményen dolgozó adófizetők, akik azt látták, hogy jó házból való fiatalok inkább élelmiszerjegyekből élnek. És ott voltak a kiábrándult kisebbségek – a feketék, a spanyolul beszélők, az indián őslakosok – akik úgy érezték, hogy az a szolidaritás, amelyet a privilegizált felső középosztálybeliek a polgárjogi mozgalom alatt mutattak az ötvenes és hatvanas években, hamis, önző és tisztavirág-életű volt.

Ott voltak azok a nők, akik csak nemrég szabadultak fel a kötelező anyaság alól és bizonytalanok voltak a következő lépést illetően. És egyre nagyobb számban ott voltak az idősödők, akik sértetten vették tudomásul, hogy mellőzik őket és készen voltak arra, hogy mellőzzenek másokat, akik utálták a gyerekhangokat és az elektromos erősítésű zene recsegését, csakúgy, mint a fiatalok modorát és erkölcsiségét. Ott voltak a megkeseredett középkorúak, akik egy sokkal szigorúbb korszakban nőttek fel, akiket folyamatosan izgalomban tartott és kísértésbe ejtett a fiatalok hivalkodó szexualitása, és amely ahhoz a közelmúltban lezajlott esethez is vezetett, amikor a bíró természetesen talalta egy főiskolás diáklány megerőszőszakolását egy diáktársa által, tekintettel arra, ahogyan a „lányok” mostanában öltözködnek.

Egyre több és több oka volt annak, hogy a megkeseredett idősebbek ne merjenek az utcára menni: féltek a támadásoktól, féltek a rablásoktól; folyamatosan kísértésbe vitte vagy felháborította őket mind a hosszú, „feminim” hajú fiúk csábereje, mind

azok az afrofrizurás fiúk és lányok, akik úgy néztek ki, mint a harcra kész agresszív vadállatok. Az utcától félve ezek az emberek a tévét nézik odahaza, ahogy a hatvanas években is nézték, amikor mindenféle bűnt és kilengést megjelenítettek számukra. Mozdulatlanul ülnek anélkül, hogy akár egy izmuk is megrándulna, hogy a meggyilkoltak vagy megerőszkoltak segítségére siessenek. Történelmünk korábbi időszakaiban a pamfletok vagy forradalmi regények írói milliók szimpátiáját tudták felébreszteni, ahogy az emberek Dickens dologházainak borzalmairól, Éváról és Tamás bátyáról meg a déli rabszolgaságról, a megvetettek, meghajszoltak és elnyomottak hányattatásairól olvastak. Ám a tévénező nem válik olyan résztvevővé, mint az olvasó, a néző izmainak mozdulatlansága mozdulatlanná teszi az emberi szimpátiát is, amíg a figyelő szemek előtt megjelenő igazi gyilkos ugyanolyan valószínűtlenné válik, mint egy kitalált tettes.

Eközben egyre fiatalabb és fiatalabb serdülők válnak bűnelkövetőkké, csakúgy, mint ahogy az egyre növekvő kifinomultság egyre több olyan feladatot ruház a fiatalokra, amelyeket eddig csak felnőttekre bízta. Államról államra a gyakorlat és a törvényeink képtelenek lépést tartani a változásokkal. Lehet, hogy a fiatalok elég idősek ahhoz, hogy szavazzanak, de nem dönthetnek arról, hogy kivetessék a mandulájukat, gyereket nemzhetnek, de nem lehet abortuszuk, olyan bombázógép legénységeként repülhetnek, amely képes elpusztítani egy várost, de nem vehetnek maguknak egy pohár sört. Közben csak az Egyesült Államokban milliónyira duzzadt a hajléktalan, küszöbökön alvó gyerekek száma, azoké a tizenéveseké, akikért egyetlen felnőtt sem felel igazából, és az otthonról elszökött fiataloké, akik többnyire lányok. Az ilyen gyerekek valóban veszélyesek. Máshol is feltűntek már, sokszor háborúk után, mint azok a vad gyerekek a Szovjetunióban, akik a titkosrendőrség újoncai lettek, és akiket senkihez nem kötött szeretet, és akik sohasem ismerték a szülői szeretet és törődés megtartó erejét. A legtöbb gyerek érez időnként gyilkos dühöt a szülői kényszer miatt, de ez a düh feloldódik, mivel ugyanakkor folyamatos törődést is tapasztalnak ugyanezektől a felnőttektől. Ma ilyen, szeretet nélkül felnőtt gyerekek milliói járkálnak szabadon társadalmunkban, amelyben reményt sem látnak arra, hogy valaha is megfeleljenek a tévé által bátorított határozott ambícióknak, és akik minden idős emberre ellenségükként tekintenek. A támadástól való félelem, amelyet az idősek éreznek, nem csupán saját ellenséges érzületeik paranoid visszatükröződése, hanem teljes mértékben valós veszély. Az erőpozícióban lévő idősek pedig százféleképpen kifejezhetik magukat: bírósági ítéletekben, amelyek a térítő jellegű ázsiai vallásokra áttért fiatalkorúakat visszahelyezik szülői gyámság alá, klinikák bezárásában, iskolák megfosztásában bármilyen jobbító újítástól, azoknak a tanároknak a megbüntetésében, akik jobb körülményekért lázadoznak, az osztályterem túlszűfolásában vagy a gyermekeknek szánt szolgáltatások beszüntetésében – miközben eltűrik a fiatal gyerekek új és szörnyű pornográf kizsákmányolását.

A fiatalok oly sokat emlegetett különböző kilengéseinek kiterjedt visszhangja van a társadalom minden rétegében, és az Egyesült Államokban sokan – a legkevésbé sem törődve a fiatalok érdekeivel – saját gyermekeik ellen fordultak. A helyzetet nem teszi

könnyebbé, hogy azok, akik az embriók jogaiért harcolnak, ezzel egyetemben kiállnak a halálbüntetés és az olyan háborúk folytatása mellett, ahol kisgyerekekre napalmot szórnak.

Tehát – ahogy az atombomba által felkínált lehetőségek esetében – a Generációs Szakadék és kísérőjelenségei által generált remények is furcsán szétfolyóvá és elmosódottá váltak. A fiatalok bekerültek az egyetemi bizottságokba és felügyelőtanácsokba, de olyan módon, hogy csupán kevés befolyással bírtak – és ezek többnyire untatták őket. Ha úgy látszott, hogy pozitív hatások néha serkentőként futnak át a társadalom vénáin, akkor a negatív hatások, a reakciós érzület, az ellenségesség, a változás önigazolt elutasítása úgy terjedtek, mint az áttétes rák. Minden egyes hatást nehezebb azonosítani, nehezebb kezelni. Sokkal nehezebb ma reményre lelni, mint tíz évvel ezelőtt.

Amikor az új nemzedék első tagjai a sorompóba léptek, úgy gondolták, hogy az establishment tagjai voltak nyeregben – és bár helytelenül vezettek, mégis elég erős pozícióban voltak ahhoz, hogy kihívják őket. Ma már túlságosan is nyilvánvaló, hogy senki sincs nyeregben. A remények és a nukleáris veszély elleni tettek kiindulópontja egyszerűnek tűnt 1945-ben és kétségbeejtően bonyolult manapság. Más volt a remény alapja a hatvanas évek közepén, amikor a lelkes fiatalság Eugene McCarthyt támogatta a New Hampshire-i elnöki előválasztásokon, és teljesen más lett, amikor visszatértek abba a világba, amelyet lehetségesnek láttak.

A teljes kép már csak azért is sokkal bonyolultabb, mert visszatértünk ahhoz a ponthoz, amikor a változást mint csupán egy, a serdülők és szüleik közötti konfliktusként érzékelték a hatvanas években. Időbe került, mire felismerték, hogy ez nem kizárólag a rosszálló szülők és más véleményen lévő gyermekeik közötti hétköznapi cseppet, hanem kihatott minden idősebbre és mindenféle kapcsolatra a fiatalok és a náluk idősebbek között. Ma már újra kizárólag a serdülők és a serdülők szülei azok, akik még mindig farkasszemet néznek egymással a Generációs Szakadékon át. Fiatal tanárok, fiatal orvosok és fiatal gyerekek szülei a szakadéknak ugyanazon az oldalán állnak, mint a serdülők. Ám sehol a világon nincsenek olyan serdülők, akiknek a szülei ne a Szakadék másik oldalán lennének. New Yorkban és Londonban, Cincinnattiben és Rómában, Moszkvában és Tokióban, az eszkimók és Pápua Új-Guinea népei között a szülők és gyerekeik farkasszemet néznek egymással a Szakadék két oldalán. Ahogyan az elmúlt tíz év változásai elmosódottá tették a Szakadék jelentőségét, és ahogy újra megjelentek a diákok és szakmunkástanulók számára a fiatal felnőtt példaképek, a gyerekek és szülők közötti Szakadék kitarító megléte egyre feltűnőbb. Ez lenne az, ami a szülői szerepnek megadja azt a folyamatos kiélezettséget a hetvenes években, amely a felnőtt lét egészének megadta ugyanezt az érzést? Továbbra is most a legnehezebb serdülő gyermekek szüleinek vagy éppen serdülőnek lenni.

Ezenközben az idősebbek közül sokan azt feltételezik, hogy a Szakadék továbbra is ott húzódik, ahol korábban, a tizenévesek felső korcsoportjában és a főiskolai kampuszokon. A hajdani szimpatizánsok az aktivizmus eltűnése felett siránkoznak és elítélik a fiatalokat, hogy eladták magukat – ahogyan elődeik közül pár feltűnősködő és

exhibicionista minden bizonnyal meg is tette ezt. A serdülők és szüleik közötti feszült kapcsolat pedig továbbra is fennáll, habár maga a Szakadék most már a késő huszonéves korcsoportban húzódik, és az új nemzedék tagjai közül sokaknak van már gyereke. Ám a családon belül folytatódnak a konfliktusok, amelyeket némileg tompít, hogy már nem olyan zajosak a kampuszokon eltöltött évek. A főiskolások arról beszélnek, hogy szüleik „sokat tanultak”, a szülők pedig, különösen a felső középosztályból, gyakran egymást próbálják túllicitálni, amikor gyermekeik különös viselkedését írják le, akik „megállapodások” szerint élnek, rovarirtók nélkül természetnek növényeket, kézművességbe kezdtek vagy mostanában például a misztériumok elsajátításával kísérleteznek.

Az eredeti Generációs Szakadék már kevésbé feltűnő, és a fiatal és idősebb tanárok, politikusok vagy orvosok között húzódó vonal már sokkal kevésbé éles, azt a ténytet pedig, hogy a Szakadék ott van az összes felnővőben lévő és a szüleik között, már újra úgy fogják fel, mint az ismerős nemzedéki váltást vagy egy átlagos generációs konfliktust, amelyet éppen az adott történelmi korszak jellegzetességei jellemeznek. Azok a professzorok és tanárok, akik megtapasztalták a köztük és a felső tizenéves korcsoport közötti eredeti Szakadékot, most megkönnyebbülten sóhajtanak fel, mivel mai tanítványaik, akiknek segítségükre vannak idősebb testvéreik tapasztalatai, sokkal könnyebben taníthatók és sokkal jobban figyelnek rájuk. Ám azok a szülők, akik először találják magukat szemben serdülő gyerekekkel, ugyanazt az elidegenedettséget tapasztalhatják meg a nemzedékek között, amely a Generációs Szakadék nevéet adta. Amikor az egyetemeken is megjelent a törés szerte a világon, csak akkor ismerték fel, hogy itt nem csupán a szokásos gyerek-szülő konfliktusról van szó. Most, hogy ez már nem az egyetemeken létezik, és hogy legalább annyi felnőtt van a Szakadéknak ugyanazon oldalán, mint serdülő, sok kamasznak és szüleiknek újra úgy tűnik, mintha ez a saját különbejáratú konfliktusuk lenne. Lehetséges, hogy enyhítené a fiatalok megbántottságát, ha szélesebb összefüggésbe tudnák helyezni nehézségeiket és megpróbáltatásaikat, és a szülők büntudatának és elkeseredésének egy részét is bizonyára enyhítené, ha felismernék, hogy gyerekeik nem csupán rájuk mint adott szülőkre reagálnak, hanem egy olyan összefüggésen belül cselekszenek, ahol ők, nem úgy, mint a kisgyerekek szülei, még mindig teljes élességében tapasztalják meg a Generációs Szakadékot.

Mégis, az otthonok nagy részében a szülők és a serdülők olyan állásponton helyezkednek el, amely nem teszi lehetővé egy ilyen szélesebb konfliktus értelmezését. Ennél fogva az elsőéves főiskolások a Generációs Szakadékról írt esszéiben csak ritkán akad olyan diák, aki a kamaszkori viselkedést szimbolikus és nem személyes értelemben vitatja meg. Donald Sparks, egy elsőéves ezt írta 1977-ben:

„A fiatalok öltözködési módjai és személyes megjelenésük közül sok minden eltávolítja őket szüleiktől és a többi középkorútól. A mai fiatalok bármit felvesznek, ami nem esik le róluk, és nem azért, mert kötelező, hanem mert ezt diktálja a saját ízlésük. Ez bizonyos módon ingerli a felnőt-

teket, mert emlékeznek rá, hogy nekik mások levetett ruháit kellett hordaniuk. Az, hogy sokkal szélsőségesebbek és képesek a saját előírásaik szerint élni, a középosztályt és a középkorú dolgozó embereket elidegeníteni a fiataloktól. A fiatal fiúk hajának hosszúsága az elidegenítés egyik legbiztosabb pontja. ... Úgy érzem, hogy a mai fiatalok kísérletezgetnek azzal, hogy kihívóan hosszasan hordják a hajukat. ... A haj könnyebben használható erre, mint egy különösen bonyolult számítógép. ... Vannak, akiknek (a haj) eszköz arra, hogy mások legyenek, míg másoknak ez a kihívásnak és a középkorúak rendszerével való szembenállásnak egy módja.

A hosszú haját nem kedvelő középkorúak próbálkoztak a múltban pár ügyes és trükkös módszerrel, hogy megszabaduljanak ettől a problémától. Megközelítőleg három évvel ezelőttig az iskolák nem engedték meg diákjaiknak a hosszú haj viseletét. Az iskolák, amelyeknek az egyetlen feladata az kellene legyen, hogy tanítsanak, és ne erkölcsi korlátokat állítsanak fel, nem álltak meg ennél a pontnál. A mai iskolák úgy hiszik, hogy nekik kell a megfelelő módon felnevelni a gyerekeket – úgy, ahogy ők látják jónak. Ha ez nem tetszik neked és szembefordulsz velük, akkor azt mondják, hogy nincs más választásuk, mint megbüntetni az engedetlen diákokat. Az én iskolámból sokszor rúgtak ki diákokat a hosszú hajuk miatt. A vicces az egészben az, hogy mióta visszavonták az öltözködési szabályzatot, maradt a régiben. Amit ezzel mondani akarok az az, hogy a hosszú haj semmiképpen nem hátrálthat mentálisan, vagy akadályozhat a tanulásban való előrehaladásban.

Miféle veszélyt jelenthet egy frizura, amit bárki magának választ? Ez a kérdés sokféle veszélyt rejt magában. Úgy tűnik, hogyha valaki nem tehet meg valamit, amit akar, mert valaki más azt mondja neki, hogy az nem helyes, az, akire azt mondják, hogy nincs igazsága, azonnal támadásba lendül, hogy visszavághasson. Sok szülő mondja tizenéves fiának, hogy úgy néz ki, mint egy lány. Ez azért is rossz alaphelyzet, mert így a gyerek nem tudja, hogy fordulhat-e a szüleihez vagy sem. Sokan azt mondják, hogy a kommunikáció hiánya okoz egy generációs szakadékot. Úgy érzem, hogy a haj esetében nem csupán a kommunikáció hiányzik, hanem főleg a megértés. De még mindig van esély! Sok középkorú már néhány centivel többet enged meg magának legfelül.”

Ám egy sokkal nagyobb csoport inkább úgy beszél, mint azok a főiskolások, akiknek céljai ugyanazok, mint az ötvenes években voltak, és akik régimódi szüleikkel csapnak össze, akiket leginkább úgy lehetne leírni, mint a „válságkorszak gyermekeit”, az alapján, amit Jim Stein főiskolás ír:

„Nagy szakadék húzódik meg közöttük, ahogy én gondolkodom az értékekről, és ahogy a szüleim gondolkodnak róluk.

Sok mindenben van a szüleim és köztem véleménykülönbség, de vannak bizonyos témák, amelyben aztán igazán távol állunk egymástól: a zene, a kocsik és a pénz. Ez a három dolog képviseli a generációs szakadék nagy részét otthon. Az én nézeteim ezekről a témákról majdnem teljesen az ellentétei annak, amit a szüleim gondolnak. Nagy szakadék van közöttük, ahogyan én gondolkodom az értékekről, és ahogyan a szüleim gondolkodnak róluk.

A pénz témájáról a szüleim (a válságkorszak gyermekei) azt gondolják, hogy azt félre kell tenni, vagy olyan dolgokra költeni, amelyek fontosak. Én is ezt gondolom, de a hasonlóságok itt aztán véget is érnek. Azok a dolgok, amiket a szüleim fontosnak tartanak, a főiskolai tanításra, a biztosításra és a házra korlátozódnak. Beismerem, hogy mindegyik fontos a jövőre nézve, de én a mában is élek. Ez fontos része az életemnek. Sokat akarok utazni. Látni akarom azokat a dolgokat, amikre nem lesz már esélyem, amikor majd leköt az, hogy kifizessem a biztosítást, a házat

stb. Az utazás és az új dolgok megtapasztalása olyan dolgok, amiket sohasem fogok elfelejteni vagy megbánni. A legtöbb idősebb azt mondja nekem, hogy »addig tedd meg, amíg még fiatal vagy«, és ez az, amit én is akarok. A szüleim azt gondolják, hogy ez egy bizonyos mértékig hasznos lehet, de nem szabad túlzásba vinni. A többi dolgot is, amikre szeretek költeni, mint a magnó, fegyverek stb., lenézik a szüleim. Úgy érzik, hogy szükségtelen nagyobb összegeket (200 dollárt vagy többet) ilyen típusú dolgokra költeni, mert a pénzt jobban is fel lehetne használni, pl. a fent említett házra, biztosításra. A fegyverek és a magnó csak »egy fejezet, amin éppen átmegyek«, mondják. Mindazonáltal én kerestem meg a pénzt, és úgy érzem, hogy nekem kéne arról döntene-m, hogyan költsem el.

Az autók egy másik olyan téma, amiben különböző véleményen vagyok a szüleimmel. Én szeretem a »sportos« kocsikat, amelyek jól néznek ki, és elég gyorsan mennek. Ők a kicsi és gazdaságos autókat szeretik. A mamám rá akar venni, hogy vegyek egy Volkswagont, de én inkább olyasmit szeretnék, mint a Camaro. Úgy érzem, megéri a pluszköltséget biztosításban és benzinben, hogy egy sportos kocsim legyen. A szüleim azt gondolják, hogy egy koci az csak egy koci és nem kell jól kinéznie. Én úgy vélem, hogy amennyi időt a kocsiban töltök, hogy a főiskolához beérjek, ehhez valami olyat szeretnék, amit élvezet vezetni. Úgy érzem – mivel ez az én kocsim –, nekem kéne döntenem ebben a kérdésben.

A zene olyan kérdés, amiben a szüleimmel talán sohasem fogok egyetérteni. A szüleim az olyan nagyzenekarokat szeretik, mint a Glenn Miller-féle, vagy a country-i és a westerni, olyan előadóktól, mint Johnny Cash. Akár hiszik, akár nem, nekem is tetszik ez a zene. A véleménykülönbség az olyan »acid rock« zenészeknél jön elő, mint a néhai Jimi Hendrix, a Led Zeppelin, Foghat stb. – szeretem a gyors ritmusú zenét jó hangosan hallgatni. A zene és a hangerő együtt már túl sok a papám és a mamám számára. Úgy tűnik, egyszerűen nem értik, hogy miért is akar-nak bárki ilyen »zajt« hallgatni. Én nem tudom ennek az okait hatásosan elmagyarázni nekik. Így aztán hagyom, hogy ez egy olyan dolog legyen, amiben sosem fogunk kiegyezni.

Mindenképpen van generációs szakadék a családomban. A szüleim konzervatív módon gondolkodnak, részben a gazdasági válság miatt. Azt gondolják, hogy a biztos jövő sokkal fontosabb, mint a játék és a szórakozás a jelenben: én azonban úgy érzem, hogy az a kor a legfontosabb, amelyikben éppen vagyok. Úgy érzem, hogy most kell megtennem azokat a dolgokat, amikre később már nem lesz esélyem. Azt gondolom, az élet arra való, hogy élvezzük. Az ember nem lehet a jövőjének a rabszolgája. A jövő fontos, de nem annyira fontos, hogy miatta elvesztegessük a jelent.”

Vagy például ahogy Pat Overby látja:

„A szüleim elképzelései arról, hogy mire való egy autó, tökéletesen ellentétesek azzal, ahogy én használom a kocsimat. ...

Ami azt illeti, a szüleimnek már az elejétől fogva negatív volt a hozzáállása, amikor bejelenttem, hogy szeretek magamnak egy klassz Camarot, amit »tuti dolognak« szokás hívni. Beleszerettem ebbe a kocsi-ba, és különleges gondját viselem. Persze a szüleim szerint egy autó arra való, hogy elvigye az embert A pontból B pontba. Az autónak bármilyen más oldala, hogy hogyan néz ki vagy hogy milyen a hangja, teljesen mellékes. Az én meggyőződésem azonban az, hogy ha egy koci inkább élvezetté, mint szükségszerűvé tudja tenni a vezetést, akkor az legyen is így.

Az autó elsődleges funkciója a személyszállítás, de én úgy hiszem, ennek többnek kéne lennie, legalábbis azoknak, akik ezt megkívánják. Az én autómon ragyogó új festés van, új gumizás és ke-rekek, és egy ezeröttszáz dolláros motor van benne, de hát én így szeretem, és ennek nem kellene gondot okozni a szüleimnek. Igaz, az én szüleim elsősorban arra használják a kocsjukat, hogy

a városban közlekedjenek, de az én esetemben kapcsolódik az autóhoz egy bizonyos többletjelentés. Szeretek a városban cirkálni a kocsimmal, felválni vele és azért vezetni, hogy pihentessem az agyam. Ez nyilvánvalóan nem az a használat, amire a szüleim gondolnak, ha a kocsijukat használják.

A szüleim persze nem rejtik el az autóval kapcsolatos érzéseiket előlem. Mégis van valami, amit képtelenek megérteni: az én kocsim több, mint egy közlekedési eszköz. Nekem és a barátaimnak ez egy olyan hobbi, amin élvezünk elszöszmötölni. Az apám azonban úgy tekint erre a kocsira, mint egy drága játékra. Néha eltűnődök azon, hogy vajon elfelejtette már azokat az időket, amikor tizenévesen az autókat babrálta, bütykölgette a motort, még ha csak azért is, hogy lássa, mitől működik? Én teljesen elégedett vagyok a kocsimmal és tiszteletben tartom a szüleim ezzel kapcsolatos véleményét. Addig, amíg megvan nekem ez a kocsi, és együtt lakom a szüleimmel, ez csak szélesíteni fogja a generációs szakadékot.”

A Generációs Szakadék kifejeződései a hatvanas években egy szélesebb társadalmi mozgalom részeként voltak felfoghatók – a polgárjogi mozgalmak az Egyesült Államokban, a küzdelem a vietnami háború ellen, az algériai függetlenségi mozgalom Franciaország ellen vagy a ciprusi harcok és a fiataloknak az a törekvése, hogy egy újfajta őszinteséget vezessenek be a nemiséggel és az emberi testhez való hozzáállással kapcsolatban. Ám ma, ahogy a nemzedéki konfliktus intenzitása a családon belül állandósul a legmarkánsabban, tendenciák jelentek meg arra, hogy a családok szervezetlenségét okolják az olyan tünetjelenségekért, mint a fiatalok elszökése otthonról, a tizenévesek kábítószerfogyasztása és alkoholizmusa. Ám ami valószínűleg még ennél is mellbevágóbb, az a főiskolás diákok visszavonulása az elől, hogy felismerjék a konfliktus feltételeit egy szélesebb közösségben és az eltérő társadalmi célokat és előírásokat az idősebbek és a fiatalok között, hogy inkább egy új szellemi kontextust igényeljenek maguknak. Nem elég, hogy a nemzetközi Római Klub a gazdasági és ökológiai növekedés korlátainak kijelölése helyett az értékek keresését tűzte ki célul, de ez az új hangsúly átítatja a társadalmat és új táptalajává válik a nemzedéki elidegenedésnek.

AZ ELKÖTELEZETTSÉG ÚJ FORMÁI

Amikor először megfogalmaztam a Generációs Szakadék fogalmát, egy olyan jövő-képet vázoltam fel, amelyet megoszthatunk – mert ez, miként egy megfogant, de meg nem született gyermek, még ismeretlen volt –, mindez remekül hangzott. Úgy tűnt ez, mint egy lehetséges megoldás sok problémánkra. Ahogy világszerte újabb és újabb népek váltak a modern világ részévé, nagy volt a kísértés, hogy egy új modellt kínáljunk arra, hogy mindenki tiszta lappal induljon. Akár a 2-es kapun, a 23-ason vagy a 2003-on léptek be – a világot mint egy óriási repülőteret képzelve el, ahová különböző távolságokból és irányokból érkeznek a repülőgépek –, mind ugyanarra a hangra reagálnak az irányítótoronyból, és mind ugyanazon ismeretlen jövő felé haladnak.

Úgy képzeltem, a dolog úgy történik, hogy Új-Guinea hegyei között a meztelen, törekvő férfiak kimossák a disznózsírt a hajukból és elmennek egy kormányhivatalba, hogy azt mondják: „Építettünk egy új iskolát és egy kórházat. Kérjük, hogy küldjenek egy orvost és egy tanárt.” – annak a modern világnak a küldötteiért kiáltva, amelynek tagjai kívánnak lenni. Ez az elképzelés igaz, mert bizonyos értelemben ezt történt, és ez történik ma is a világban. Azok az emberek, akik eddig csak az égbolton láttak repülőgépet és csak hallomásból ismerték a rádió, a műholdak, a teleszkópok, mikroszkópok, motorok és az írásbeliség világát, most alig várják, hogy maguk is megtapasztalhassák ezeket a csodákat. Az egyén képességeit figyelembe véve és abból kiindulva, hogy mindenki tanulhat, egy új-guineai fejedelm fia ugyanúgy megtanulhatja a szorzótáblát, mint egy olyan fiú, akinek a felmenői nemzedékek óta mérnökök voltak egy észak-német kikötővárosban, vagy az a krétai paraszt, akinek ókori ősei egy különleges civilizációt építettek fel négyezer évvel ezelőtt. Amit az emberi lények bármelyik csoportja megtanult, azt az összes többi csoport tagjai megtanulhatják, egyéni képességeikhez mérten. A buzgó vagy éppen fásult gyerekek – sokan csillogó szemekkel a fűkunyhókban, sokan összezúfólódva kemény fapadokon, mások unottan bóbiskolva az amerikai külvárosok drága középiskoláinak műanyag csodái között – mind ugyanannak a világnak lesznek a részei, egy olyan világré, amelyet a szüleik gyerekként nem ismerhettek. Igenis megosztják ugyanazokat a tapasztalatokat, mint azt, ahogy a műholdakat látják az égen a fejük felett és már mindennapos eseményként gondolnak rájuk, olyannyira, hogy 14 éves amerikai gyerekek arról beszélnek, hogy gyerekkorukban még érdekelte őket az űr, és hogy a 14 éves új-guineai gyerekek úgy rajzolják le a falujukat, ahogyan az felülről egy szputnyikról kinézhet.

Igenis közös bennük az a gyerekkor, amit egyikőjük szülei sem tapasztalhattak meg, akárhol is élnek a világban, és az előttük álló megosztott jövőre tekinthetnek, hiszen már soha többé nem lehetnek hosszabb időre elzárva a világtól, mint ameddig egy hurrikán, egy áramkimaradás vagy egy államcsíny tart. Matematikusok, fizikusok vagy kémikusok Japánból, Kínából, Indiából és a Szovjetunióból vagy Amerikából, Srí Lankából és Tanzániából tolmácsok nélkül, egy táblán lévő grafikonok segítségével kommunikálhatnak egymással, bár az még mindig kétséges, hogy vajon tudnának-e akárcsak közösen étkezni, anélkül, hogy ne tartanak egymást reménytelenül idegennek, faragatlannak, neveletlennek vagy egyenesen barátságatlanak. Azok a kultúrák, amelyekből érkeznek, átívelnek az emberi kulturális evolúció utolsó húsz ezer évén és azok a különbségek, ahogy a szüleik és a náluk idősebbek a világot látják, olyan összetettek, hogy sok évi megfeszített munka kell ahhoz, hogy az egy adott kultúrából érkező akadémikusok és tudósok eleget tanuljanak ahhoz, hogy teljes egészében megértse-
nek egy másik kultúrát. Így hát még mindig olyan múltak alapján kell megbékélnünk közös jövőnkkel, amelyek összehasonlíthatatlanul különbözőek. Ám az egyik szempont, ami alapján múltunk nem is olyan különböző, az a közös biológiai kiindulópont; mindnyájunkat asszonyok szülnék, női keblek táplálnak vagy műanyag megfelelőjük, ám ezekből is ki kell szívniuk tartalmukat. Mindnyájunknak meg kell tanulnia járni

és beszélni; megragadni azt, amiért nyúlunk, nevetni és sírni, nem akkor, amikor szeretnénk, hanem amikor illendő, hogy a megfelelő időben legyünk éhesek és akkor legyünk álmosak, amikor a hagyomány azt mondja, hogy már lehet aludni. Mindnyáján részt veszünk a felnőtté válás és az öregedés folyamatában, és ez mindannyiunk számára egyirányú folyamat, kérlelhetetlenül haladva a születéstől a halálig, akármennyire másképpen dicsérik ezt a költők és a vallási dogma. Ez azonban attól függ, hogy úgy látják-e a gyereket mint dédszüleik reinkarnációját, vagy egészen újként megteremtett lényt, amely elkezd mozgolódni anyja méhében, amint megérzi az élet érintését, hogy vajon az öregkort egy második gyerekkornak tartják-e vagy egyetlen élethossz végső lezárásának. Esetleg az egészet egy félkörként érzékelik, ahol a gyermek- és az öregkor áll a legközelebb a mennyországhoz, és a felnőttkor az a mélypont ebben a mennyben, amelybe az emberi lelkek újra meg újra visszatérnek. Ám ezek a hiedelmek egészen addig meghatározzák és átformálják életünket, amíg sok tekintetben majdnem felismerhetetlenné nem válnak mint egyformán megérthető és emberi vonások. A hiedelmek megváltoztathatják még az élet ritmusát is, mivel egyes kultúrákban a fiatalok már semmi újat nem tanulnak, ha elmúltak hét vagy nyolc évesek, míg máshol egy finom érzékekkel rendelkező idős ember bármikor elsajátíthat egy új mesterséget. Az abházok között a Kaukázusban, ahol az idős kor nem feltételezi azt, hogy emiatt bármilyen tevékenységgel fel kell hagyni, a kilencvenévesek ugyanúgy dolgoznak és táncolnak, szeretkeznek és énekelnek, mint amikor fiatalok voltak, csupán a nagyságrend változik meg, és az egykor tizenkét órás munkaidőből csak kettő lesz és minden más ugyanebben az arányban válik könnyebbé.

Az étellel szemben támasztott európai és amerikai elvárások alapján és vallási meggyőződésünk szerint mi, akik Róma és Görögország és a zsidó-keresztény örökség szellemében nevelkedtünk – olyan hagyományok szerint, amelyet egy olyan írásban rögzítettek gondosan, amely egyenes vonalú és fonetikus, és egy általános vallási hitben, mely szerint minden egyes emberi teremtnék csak egy élete van – majdnem kizárólag egyenes vonalú alapon gondolkodunk. A jövő előttünk fekszik, a múlt mögöttünk és a jelen itt van körülöttünk. A tanulatlan parasztnak, egy nagyon mély szinten, egy olyan gyereknek, akit egy parasztlány dajkál, a világ még megőrizz valamennyit a vetés és betakarítás természetes ismétlődő körforgásának és a Hold ciklusainak kekségéből, de legtöbbünknek egész írásban rögzített örökségünk egyenes vonalúsága már átvette a hatalmat. Megszokásból úgy látjuk a múltat, mint ami kihát a jövőre, vagy eredményezi azt.

A Generációs Szakadék mint az a különleges törésvonal, amely azok között húzódik, akik egy adott időszakban nőttek fel, és azok között, akik a negyvenes évek közepének változásai után nőttek fel, tökéletesen megfelel annak a gondolkodásmódnak, amely oly mélyen átítatja az élethez való hozzáállásunkat. Az Egyesült Államokban azok a nemzedékek fogadták el leginkább a Generációs Szakadékot, ahol a bevándorlók még egy másik kultúrában nőttek fel, felületesen alkalmazkodtak új környezetükhöz, majd meghaltak és maguk mögött hagyták gyermekeiket, akik neveltetésük sze-

rint már amerikaiak voltak. Már hozzászoktunk az ilyen másodgenerációs megjegyzésekhez: „Csak addig csináltuk ezt, amíg nagymama meg nem halt. Aztán vége is volt az egésznek.” Így nagyon is gyakori az, hogy az amerikainak született gyerekek nem hajlandók megtanulni nagymamájuk anyanyelvét – amely gyakorta egy írásbeliség nélküli dialektus – és csakis az amerikai angolt beszélik.

Többek között a múlt viszonylagos levetése jellemezte a hatvanas évek új generációjának lázadó tagjait. Alacsony iskolázottságuk révén majdnem predestinált volt, hogy minden vitában veszítsenek az idősebbekkel szemben, így az érvelést szitkozódó sírfeliratokkal cserélték fel, elszántan arra, hogy többé ne engedjék magukat elnyomni azok által, akik többet éltek és részt vettek egy kibírhatatlan és élheterlen világ felépítésében. Az eddig elválasztó borszíneket áthidaló barátkozás, nyilvánvalóan eltérő külső megjelenésű gyerekek örökbefogadása, annak aktív megtagadása, hogy a 25 éven felüliekben bízzanak, egyetértés afelől, hogy bárkiben meg lehet bízni, aki átélte ugyanazokat az új élményeket és senkiben, aki nem – ez volt az irányadó viselkedés.

Ilyen körülmények közt elburjázottak az apokaliptikus remények. Vajon eljön egy szép új világ, egy igazán bátor világ, amelyből számúzik majd a néhai George Orwell kísértő jóslatait, és a technológiát majd az emberi igényekre formálják, nem pedig az emberek igényeit rendelik alá a technológiának? Lehet, hogy a keresztény üzenetet, amely szerint a vasárnapot a embernek teremtették, kiterjesztik majd a számítógépekre és a rakétakilövésre? Még azok is, akik vitatták a Generációs Szakadék erejét, önkéntelenül és egyenesen adódóan úgy érveltek, hogy a szakadék mindkét oldalán vannak olyan egyének, akik osztják ugyanazt a állásfoglalást, és ez a közös lázadó vagy konzervatív hozzáállás sokkal lényegbevágóbb, mint a szembenálló generációkon belül megosztott állásfoglalás. Ám a megdermedt nemzedék képzeete továbbra is erős maradt. Elveszetteként írták le őket, és azt várták, hogy elidegenedtségüknek valahogy csakis a legkiválóbb jegyeit tartsák meg, vagy pedig kapituláljanak, vállaljanak jól fizető állásokat és költözzenek ki a külvárosba.

Ám ahogy a hatvanas években megsokszorozódtak a holdutazások, sok más is történt, ami közül volt olyan, amire felfigyeltek és volt, amire nem. Az úr iránti érdeklődést, amely oly élénk volt a fiatal gyerekek között, hamar felváltotta a tenger alatti felfedezések iránti érdeklődés. A csodálatos és szörnyűséges jövőt egyaránt lefestő science fiction iránti érdeklődést felváltotta az ősember és az ember előtti korszakok iránti érdeklődés. Hogy leküzdjük azt az érzést, hogy egyedül élünk és annak a világnak az akaratlan öröszivé váljanak, amelyet nem ők építettek fel, elnyomva egy előregedő establishment által, a fiatalok elkezdtek támpontokat, a gyökereiket keresni. A jelen épületei bizonytalanok látszottak, amelyek bármikor ledőlhetnek elégtelen alapjaikról.

Annak mértéke, amennyire a még mindig hatalmon lévő idősebbek, akik úgy öregedtek, hogy közben mit sem veszítettek a hatalmukból, ránehezedtek a világra, a hatvanas években nem volt annyira nyilvánvaló, mint most, a hetvenes években. Az azokba a fiatal vezetőkbe vetett átmeneti remény, akik az újonnan keletkezett országokat irányították tizenöt évvel ezelőtt, és amelyet fokozott a fiatalos külsejű John Kennedy

elnök, elapadt, ahogy az egész világ a halálát siratta a lerombolt fiatalság szimbólumaként.

Egy háromgenerációs világból, ahol a nagyszülők sokszor az unokák szövetségeseivé váltak egy posztfiguratív kultúrában, de az Egyesült Államokban a múlt elutasított, haszontalan részeivé lettek, átutaztunk a hatvanas évek kofiguratív kultúrájába, ahol négy vagy akár öt generáció is élhet egymás mellett. A négy generáció mellett az öregekről alkotott képzetek közül is sok leomlott. Az industrializált világban a nő és a férfi állnak középen, felelősként az alattuk és a felettük lévő két generációért. A fejlődő világban minden közegészségügyi erőfeszítés a gyermekek és az anyák jólétére irányult. A középkorúak meghaltak, a népesség fele tizenöt éves kor alatt volt, és nem volt elég felnőtt, hogy a gyereknevelés terhét viselje. Ahogy a végítélet profétái a túlnépesedésre kezdték figyelmeztetni az embereket, ez a két feltétel – a megnövekedett élettartam a gazdag világban és a gyerekek aránytalan túlélési aránya a fejlődő világban – egybeolvadt egy olyan tiltakozásban, amely az emberekre mint szennyeződésre tekintett. Azzal az érzéssel, hogy a világ egyre zsúfoltabbá válik az elsorvadó oázisaink és eltűnőben lévő erdeink, letarolt domboldalaink erőforrásaira nehezedő embertömegek nyomása alatt, megérkezett a túl sok öreg és a túl sok fiatal egyforma elutasítása. Voltak, akik a mentőcsónakok erkölcsét követelték, a fontossági sorrendet – az hangoztatva, hogy engedjük Indiát mint reménytelen esetet elsüllyedni, az eutanáziát követelve, hogy zárják el a reménytelenül beteg embereket életben tartó rendszerek csapját. A modern nagyvárosok utcáin magatehetetlen, tántorgó és névtelen öregembereket támadnak és ölnek meg és öregasszonyokat vernek agyon magányos lakhelyükön.

Az öregek magányérzetén és a fiatalok példaképnélküliségén kívül valójában voltak a Generációs Szakadéknak más melléktermékei is. Az idősebbek, akiket vissza kéne fogjon saját maguk replikációjának vigasztaló képzeletétől, hogy az utánuk következők tyúkszemére tapossanak, nem érznek ilyen gátlást, amikor minden fiatal idegenné vált, beleértve saját gyerekeiket is. A fiatalok pedig – még mindig hatalom nélkül és egy olyan világ ellen küzdve, amelynek hibáit túlságosan is tisztán látják és akiknek szülei közül sokan azt kívánják, hogy bárcsak meg se születtek volna – keserű, névtelen haragot érznek az idősek iránt. Ennek a konfliktusnak minden egyes mozzanata tovább rontja a helyzetet. Milliónyi idős ember látja a tévében a gyilkosságokról szóló beszámolókat és összerendeznek, ha egy csapat fiatalot látnak az utcákon. A fiatalok támadásának célpontja védekezik és megölik, ahogy a fiatalok saját könyörtelenségük és áldozatuk dühének csapdájába esnek.

Mind a fiatalok, mind az öregek túl személytelenül, és így túlságosan embertelennek látják a másikat. Azok a professzorok, akik húsz éve felelősségteljesen tanítottak, elutasítva érezték magukat, még akkor is, ha a diákok más professzorokat támadtak meg, akik minden idejüket a kampusztól távol töltötték. Nem értették meg, hogy a támadó diákok nem az ő diákjaik voltak és végül teljesen megkeseredve és igazságtalanul elutasítva érezték magukat.

Így hát elérkeztünk a jövő képéhez, ahhoz, hogy ez hogyan osztható meg, és hogy vajon egy meg sem született gyermek, bármilyen helyénvaló önmagában, megfelelhet-e mint jövőkép egy olyan világban, ahol elutasítják az élő gyermekeket. Talán annak az oka, hogy olyan nehezen vállalunk felelősséget a jövőért, miközben leszámazottainknak évezredekig fenyegető urániumhulladékot halmozunk fel, pont az lehet, hogy a mi kötelességeink gyermekeinkkel olyan hirtelen és kegyetlenül szakadtak meg a hatvanas években. A felnőtt világ, a középkorúak és a hatalom világa olyan, mint a gyermektelen tulajdonosok világa, akik zokon veszik az iskolai adót, mivel nekik maguknak nincs gyerekük. A Generációs Szakadék bizonyos értelemben az egész világot gyermektelenné tette. Amikor először néztem így a dolgokat, megtelt a szívem a szülők iránt érzett szimpátiával, felismerve, hogy az emberiség történelmét mindig is az vitte előre, hogy a szülők készek voltak az életüket adni gyermekeikért, az anyák újra és újra az életüket kockáztatni a szüléssel, a férfiak pedig vásárra vinni a bőrüket háborúban és veszélyes, lélekölő munkában. Ám azt hiszem, nem mértem fel kellőképpen azt az elkerülhetetlen ellenségeskedést, amely a szülők elidegenedésének velejárója.

Geoffrey Gorer angol antropológus mutatta ki, hogy az igazi gyűlölet a személytelen gyűlölet, és hogy lehetetlen tökéletes mértékben gyűlölni valakit, akinek személye teljes mértékben ismert számunkra. Ám hozzáténném ehhez, hogy az igazán könyörtelen gyűlölet másik feltétele a csapdába zártság érzete azzal, akit gyűlölünk, akár közelről ismerjük, akár nem. Ez a csapda többféle is lehet. A férj vagy a feleség meggyilkolása nagyon gyakori, ha valaki nem lát más kiutat, mert az elszökés vagy a menekülés pszichológiailag vagy anyagilag lehetetlen. A gyűlölet hamar elharapózik két olyan csoport között, akiket egy harmadik hatalom zár össze egymással, mint a protestáns és katolikus íreket az angolok Észak-Írorszáiban, vagy két egyformán tehetetlen etnikai csoportot ugyanabban az amerikai nyomorvedben.

A Generációs Szakadék igazi egyetemessége egyfajta börtönné vált, egy olyan börtönné, amelyből mind a fiatalok, mind a náluk idősebbek egyformán próbálnak kitörni. A fiatalok gurukat keresve járnak a világot, akiket tisztelhetnek, mert egy másik kultúrából jöttek. Ám az idősebbeknek már nincs senki, akire úgy gondolhatnak, mint a régiek, akik saját maguk másolatait nevelték fel, bár elkeseredetten igyekeznek, hogy visszaszerezzék gyermekeiket azoktól az új ígértetőktől, akik kihasználják a fiatalok szüleiktől való elidegenedtségét. Már van is egy olyan embrióformában lévő mesteriség, amelynek őrzi elidegenedett gyermekek „elrablására” specializálódtak, hogy agymosással hozzák őket vissza valamilyen tolakodó keleti szektából.

Az elidegenedés érzete magába az új nemzedékbe is beépül, ahogy a kommunákban élő fiatalok visszautasítják, hogy becsben tartsák saját gyermekeiket. A John Rothchild és Susan Wolf által írt *The Children of the Counterculture*-ben megtalálhatjuk az ismétlődő szülői elutasítás drámájának leírásait, amelyeket nehéz lenne értelmeznünk anélkül, hogy felismerjünk; miként az új generációhoz tartozó szülők egykor maguk kényszerítették szüleiket, hogy a teljes elutasítás jegyében eresszék őket útnak, most ugyanilyen követelésekkel lépnek fel gyermekeikkel szemben.

Egykor a gyerekek voltak a folytonosság és a remény szimbólumai, az egyetlen értéké, amely minden más értéket a középpontba tudott ültetni. Ma azonban világszer- te egyre növekszik az ellenérzés, az az érzés, hogy túl sok a gyerek, túl sok a nem megfelelő fajta gyerek – túl sok a tehetős gyerek, akik a rájuk eső résznél sokkal többet fogyasztanak pótolhatatlan forrásainkból, a szegény országokban pedig túl sok a szegény gyerek, ahol minden apró hasznót, amit az ország kitermel, felszippantja a gyerekek pusztá mennyisége. Így hát a gyerekek egyre kevésbé bírnak biztos mozgósító erővel. Bizonyos gyerekek még mindig erős érzelmeket tudnak felkorbácsolni, ám meg kell találnunk a módját, hogy minden felnőtt, aki nem szülő, becsben tudja tartani azokat a gyerekeket, akik nem a saját gyerekei.

Szükséges a nemzedékek közötti kapcsolat, ám ez elveszett a háború utáni világ előre el nem tervezett elkeseredett összevisszaságban, ahogy az öregek és a fiatalok, a szegények és gazdagok, az egyik kontinensről a másiknál több vagy kevesebb faji örökséget hordozók mind szegregálódtak egymástól, és robbanékony módon elkeseredetté vált a különbözőség mérséklő hatásainak átérzése nélkül.

A hatvanas évek kommunáit több ezernyi kevésbé szembetűnő kísérlet váltotta fel, mint a kis csoportokban való együttélés, rövidebb időszakokra – akár hétvégekre is – workshopokban, kiscsoportokban, szektaként vagy szakkörökben; mint kis magazinok szerkesztői; vagy a fogyatékosok új kombinációjaként, ahol a süket vezeti a világtalant. A határozott macacsság mérsékli az elhamarkodottak vakmerő felelőtlenségét, és az új jövő kutatása szétválaszthatatlanul összekeveredik a megnyugtató múlt keresésével. Ám nem áll rendelkezésünkre az ehhez szükséges építőművészet, az emberi élet- tér formáinak új fajtái. Olyan házakra és városokra van szükségünk, amelyeknek nem az olcsó üzemanyag és a vidék tervezetlen kifosztásán alapuló és ész nélkül terjedő autóforgalom ad formát, hanem az a fajta tervezés, amely lehetővé teszi a növekedést – a jövő térképvázlatai, ahol a növekedés és a változás, a be nem épített területek és az olyan módokról való gondoskodás, amelyeken az emberek viszonyulni tudnak egymáshoz, nem betonból fog felépülni, hanem a várostervezés jóval rugalmasabb új módszereivel.

Amíg a hatvanas évek a gyors változás valótlan érzését adták a világnak, egy változást, amit tárt karokkal lehetett üdvözölni vagy összeszorított állkapocccsal elutasítani, a hetvenes évek a szétszórt tapasztalatok ideje, a világ minden tájáról jelentett katasztrófáké – a lázadások során elesett városoké vagy elrabolt gépeké – ahol New York vagy London figyelmét „magas hajók” vagy királyi hintók vonják el a mindent elárasztó gazdasági válságtól. Olyan ez, mint amikor először keverik fel a kenyértésztát, és az élesztő elkezd buborékoszni a felszínen, készen arra, hogy dagadjon, de még nem kezd el növekedni. Ám ez a fajta forrongás nem vigasztalja meg azokat, akik mit sem tudnak a kenyérgyártásról.

Itt aztán biztos lesznek olyanok, akik megkérdik: „Miért használ ilyen régies szófordulatokat? Senki sem készíti magának a kenyeret, kivéve a különöket és azokat a háziasszonyokat, akiknek túl kevés dolguk van, és ez eleve egy nőies kép, ahogy a

konyha és minden, ami benne van, a női szolgátság jelképe.” Csakhogy vannak életfolyamatok, amelyek valahányszor csak előfordulnak, rendelkeznek egy lényeges valószínűségtartalommal – egy mag kiserked, egy lepke kibújik a gubóból, egy levél lehullik, amikor meghal. A ma egyik nagy problémája az, hogy hogyan őrizzük meg azokat a képeket, amelyek azóta adnak értelmet az emberi életnek, amióta az ember kitalálta magának a szavakat, amelyekkel leírhatta azt is, ami nem volt jelen.

A bugyborékoló tézisa még nem kezdett el dagadni. Nincs képünk sem az elpusztított establishmentről, sem arról a világról, amelyben biztosan élni akarunk. Csak nagyon kevesen akarnak a Holdra utazni vagy nagyon sok időt egy műholdon eltölteni. Ennél nem sokkal többen akarnak visszatérni valamilyen keleti valláshoz, amelyből évezredekkel ezelőtt az európai és amerikai változatok leváltak. Csak kevesen akarják más forrásokkal rendelkezve a földből kicsikarni megélhetésüket, olyan eszközökkel, amelyeket már rég nem használ senki. Valóban össze vagyunk zárva, akaratunk ellenére börtönként oszta meg azt a világot, amelynek részei folyamatos kommunikációban állnak és kölcsönösen függenek egymástól, és amelynek még nem vagyunk a polgárai, és ahol senki sincs hatalmon. Ha tétlenül nézzük a plutóniumkereskedelem elburjánzását, az Egyesült Államok, a Szovjetunió és több más ország is olyan pozícióba kerülnek, hogy képesek lesznek elpusztítani minden életet ezen a bolygón anélkül, hogy meglenne bármilyen jövőképük, erőforrásuk vagy erejük ahhoz, hogy megmentsek. Ez az a dilemma, amely oly sokak életét meghatározza, akik nem tudják eldönteni, hogy a vak reményt vagy a vak elkieseredést válasszák egy olyan világban, amelynek létrehozásában – úgy érzik – nem volt szerepük és amelynek átalakítására nem látnak semmilyen módot.

Olyan jövőkép nélkül állunk, amely mögé felsorakoztathatnánk kötődéseinket anélkül, hogy meg kéne kérdőjeleznünk, hogy létezik-e bármi, amiért érdemes lenne meghalni. Sok olyan ékesszóló mondást idézhetünk fel a múltból, amelyek ma is súlyos jelentést hordoznak, ilyenek Winston Churchill szavai:

„Harcolni fogunk a tengerpartokon, harcolni fogunk a partraszállási helyeken, harcolni fogunk a földeken és a városokban, harcolni fogunk a hegyekben. Soha nem adjuk meg magunkat.”

(Beszéd, Alsóház, 1940. június 4.)¹

De nem tudjuk, hogyan fordítsuk le ezeket a szavakat egy olyan világban, ahol nem lehet a háborúkat megnyerni. Amitől ma félnünk kell, az nem maga a félelem – ahogy az Franklin Rooseveltnél idejében volt –, hanem éppen hogy elég félelmet kell összegyűjtenünk ahhoz, hogy cselekedni tudjunk, de ne olyan sokat, hogy ez pánikot vagy lebénelést okozzon. Azok a kis hajók, amelyek a Csendes-óceán tiltott területére hajóztak 1973 nyarán, amikor a franciák éppen fel akartak robbantani egy hidrogénbombát, rá-

¹ Betlen János fordítása

találtak egy újfajta egységre egymás között. Azok a bennszülöttek, akik mögött évezredek álltak, és az európaiak, akik csak nemrég érkeztek ide mint gyarmatosítók és meghódították Ausztráliát és Új-Zélandot, most először érezték azt, hogy kölcsönösen egy születőben lévő csendes-óceáni nemzetközösség polgárai. Ám ehhez a tethez nem volt szükség emberek halálára, legfeljebb lehetséges politikai kényelmetlenségekre. Ha ez a kis erkölcsi armada veszélyesebbé vált volna, az pontosan azt a célt rombolta volna le, amiért ezt a csekély kockázatot vállalták, ám ez a kockázat jó volt. De kik is azok, akik vállalják ezt a csekély kockázatot – amelyben van némi nehézség –, egy kevés áldozatot, sok türelmes, ismétlődő, eleve unalmas és a legkevésbé sem dicsőséges munkát? Ki vállalja ezt ebben a világban, ahol a gyerekek úgy nőnek fel, hogy elvárják: tűzforró víz jöjjön a csapból és kigyúljon a fény, mindössze attól, hogy megtaláltak és elfordítottak egy kapcsolót?

Két új problémával állunk szemben: hogyan dolgozzuk fel a múlt fájdalmait és katasztrófáit, hogy megtehesük a lépéseket azért, hogy ne kelljen ugyanilyen katasztrófákat átélnünk, és hogyan legyünk képesek meghalni valamiért, amit többre értékelünk az életnél úgy, hogy élni és ne meghalni akarjunk ezért az értékért. Az emberi történelem során az egyénnek az a képessége, hogy elfelejtse a fájdalmat, lehetővé tette, hogy újra házakat építsen a működő vulkánok lankáira. Bár ugyanez a képesség arra, hogy elfelejtsük azokat a dolgokat, amelyeket képtelenség lett volna elviselni, jól szolgált minket az évezredek során, ez a fajta bátorság pusztán bűnös vakmerőség lenne, ha arról lenne szó, hogy kórházat vagy atomerőművet építsünk egy ismert törésvonalra, ahol bármikor földrengés lehet. Az, hogy emberek hajlandóak meghalni „apáik hamvaiért és az istenek templomaiért”, lehetővé tette, hogy az emberiség városok ezreit építse fel és megvédje azokat egy ideig a pusztítás ellen.

Ma a bátorságnak és a hitünkért való önfeláldozásnak ezen ősi erényeit át kell alakítanunk: mivel képtelenek vagyunk az emlékezésre, arra van szükségünk, hogy megtaláljuk annak az ektogenetikus módját, hogyan emlékeztessük magunkat a múlt katasztrófáira, a kulturális mérföldköveket arra, hogy felvértezzenek ősi biológiai képességeink ellen. Amikor a háborúkat nem lehet megnyerni, a hadviselést már nem lehet az önfeláldozás modelljeként elénk állítani. Ám még nem teljesen felfogott módon bizonyos az, hogy valaki hajlandó az életét adni, lehetővé teszi, hogy megtalálja az élet értelmét.

Az egyik manapság adott válasz erre az, hogy változtassuk meg elkötelezettségeinket, az élethosszig tartók helyett válasszunk behatároltabb, átmeneti elkötelezettségeket. Az európai-amerikai kultúrában a legfontosabb abszolút elkötelezettségek elképesztően rövid idő alatt alakultak át mind a házasságban, mind a vallásban és a politikában. Az „amíg a halál el nem választ” ma már egy olyan fogadalom, amit egyre kevesebb fiatal tud betartani. A szerzetesrendeken belül ma már évekre elhalasztják a végső fogadalmat, és külön helyet tartanak fent azok számára, akik már letették ezt, de lelkiismereti okokból nem tudják betartani. Az intézményesített kommunizmusban az elkötelezettség elvesztését leplezni lehet azzal, ha valaki visszavonul a hivatásos politikai tevékenységből.

Azt azonban még nem tudjuk, hogy hogyan hozzunk létre egy olyan kultúrát, amelyben tanulni lehet majd a múltból, bármennyire is fájdalmas ez, és hogy olyan elkötelezettséget érezzünk magunkénak az élet iránt, amely nem tartalmazza a halálig szóló elkötelezettség abszolútumát. Egyes ősi kultúrákban a férfi elesét a csatában ugyanolyannak látják, mint amikor a nő belehal a szülésbe. Ám van különbség abban, ahogyan elvárják, hogy az életüket kockáztassák. Mert amíg a férfiktól elvárják, hogy meghaljanak, hogy megvédjék a jövő nemzedékeit, addig a nőktől azt várják el, hogy éljenek és megvédjék a jövő nemzedékeit, folyamatos és lankadatlan mindennapos törődéssel. Talán ha olyan társadalmakat építünk fel, ahol az apák ugyanannyit törődnek a csecsemőkkel és a kisgyerekekkel, mint az anyák, és úgy érezzük, hogy a gyermek ugyanolyan megfosztottá válik, akár az apját, akár az anyját veszíti el, akkor talán találhatunk új válaszokat.

Fordította: Vizer Balázs